

Ks. Jan Maciej DYDUCH

Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie

INSTYTUCJONALNA WSPÓLPRACA BISKUPÓW W WYMIARZE PONADDIECEZJALNYM

Sobór watykański II naucza:

Szczególnie w dzisiejszych czasach biskupi często nie są w stanie właściwie i owocnie wypełniać swego posłannictwa, jeśli nie będą współpracować coraz ściślej i bardziej zgodnie i spójnie z innymi biskupami¹

Odpowiedzialne spełnianie pasterskiej posługi przez biskupów domaga się ich wzajemnej współpracy. Dla jej ułatwienia istnieją w Kościele łacińskim instytucje, które mogą ją uczynić bardziej skuteczną i owocną. Na szczęblu ponaddiecezjalnym są one następujące: konferencje biskupie, synody partykularne, zarówno plenarne, jak i prowincjalne oraz organizacja metropolii kościelnej. Te instytucje będą omówione w niniejszym artykule, zaś bogatsze struktury instytucjonalnej współpracy biskupów w Kościołach wschodnich wymagają odrębnego omówienia.

ZASADY WSPÓLPRACY

Sobór watykański II przypomniał i pogłębił naukę o Kościele, ukazując go jako wspólnotę Ludu Bożego. Ta wspólnota wiary, nadziei i miłości jawi się jako organizm widzialny. Rzeczywistość nadprzyrodzona, niewidzialna jest we wspólnocie Ludu Bożego ściśle powiązana z rzeczywistością widzialną, tak że tam pierwiastek Boski poniekąd zrasta się z pierwiastkiem ludzkim² Kościół – wspólnota Ludu Bożego niejako odwzorowuje Chrystusa, posiadając Bosko-ludzką naturę³ Pierwiastek

¹ Dekret *Christus Dominus* (dalej = DB), nr 37.

² Por. Konstytucja *Lumen gentium* (dalej = KK), nr 9–11.

³ Por. L. Moreira Neves, *Gli stati giuridici delle persone nella Chiesa, Presupposti teologici*, „Monitor Ecclesiasticus” 106:1971, s. 368–369.

Boski i ludzki tworzy ścisły i organiczny związek, idący tak daleko, że wspólnota Ludu Bożego staje się rzeczywistością sakramentalną, w której to, co widzialne, wyraża i sprawia to, co niewidzialne⁴

Z woli Chrystusa – założyciela Kościoła istnieje i działa w nim inna, węższa wspólnota, którą stanowi Kolegium Biskupie. Jest ono ściśle włączone we wspólnotę Kościoła i należy do jego podstawowej struktury. Nie ma Kościoła bez Kolegium Biskupów. Kolegialna jedność episkopatu wyraża naturę Kościoła. Podobnie jak Kościół jest równocześnie wspólnotą osób powiązanych więzami nadprzyrodzonymi między sobą oraz między nimi a Bogiem, tak Kolegium Biskupów jest nie tylko rzeczywistością widzialną, hierarchicznie zorganizowaną, lecz także zespołem połączonym więzami nadprzyrodzonymi, wypływającymi z sakramentu pełni kapłaństwa. Stąd fundamentem i racją istnienia Kolegium Biskupów jest wspólnota Ludu Bożego. Dla niej Chrystus ustanowił Kolegium Dwunastu Apostołów. Naucza o tym Vaticanum II:

Jak z ustanowienia Pańskiego święty Piotr i pozostali Apostołowie stanowią jedno Kolegium Apostolskie, w podobny sposób Biskup Rzymu, następca Piotra i biskupi, następcy Apostołów, pozostają we wzajemnej łączności⁵

Nauczanie soborowe, mówiąc o Kolegium Apostolskim i o Kolegium Biskupów, podkreśla bardzo mocno prymat świętego Piotra i prymat jego następców Biskupów rzymskich. Jak nie istnieje wspólnota Kościoła bez Kolegium Biskupów, tak nie istnieje Kolegium Biskupów bez Biskupa rzymskiego. Naucza sobór watykański II:

Tę naukę o ustanowieniu, wiecznej trwałości, znaczeniu i naturze świętego prymatu Biskupa Rzymu i o jego nieomylnym urzędzie nauczycielskim Sobór święty na nowo podaje wszystkim wiernym do wierzenia⁶

Kolegium Apostolskie wraz z Piotrem ujawniło się w pełni w dzień Pięćdziesiątnicy, a następnie wspólnie kierowali pierwotnym Kościołem, zawsze jednak z uwzględnieniem prymacjalnej roli Piotra.

Podstawowa struktura Kościoła, instytucji Bosko-ludzkiej, ma, zgodnie z wolą Chrystusa, przetrwać do końca wieków. Wolę tę zrealizowali Piotr i Apostołowie, ustanawiając swoich następców. Pod przewodnictwem Biskupa Rzymu następcy ci tworzą Kolegium Biskupów. Kolegium to istnieje i działa w jedności ze swoją głową. Relacje Piotr – Apostołowie i papież – biskupi wyjaśnia Vaticanum II w sposób następujący:

⁴ Por. S. Nagy, *Doktryna Synodu*, „*Analecta Cracoviensia*” 2:1970, s. 157–158.

⁵ KK, nr 22.

⁶ Tamże, nr 18.

Paralelizm między Piotrem i resztą Apostołów z jednej, a papieżem i biskupami z drugiej strony – nie implikuje przekazania nadzwyczajnej władzy Apostołów ich następcom, ani rzecz oczywista, równości między głową i członkami Kolegium, lecz jedynie proporcjonalność między stosunkiem pierwszym (Piotr – Apostołowie) i drugim (papież – biskupi)⁷

Kolegium Biskupów razem ze swoją głową jest podmiotem najwyższej władzy nad całym Kościołem. Nie wyklucza to faktu, że Biskup Rzymu zachowuje nienaruszoną władzę zwierzchnią nad wszystkimi pasterzami, jak i wiernymi, czyli władzę prymatu⁸ Tak więc można mówić o swoistej komplementarności prymatu i kolegialności w Kościele, jawiących się jako jego konstytutywne elementy strukturalne⁹

Mówiąc o instytucjonalnej współpracy biskupów w strukturach ponaddiecezjalnych, jawiącej się w konferencjach biskupich, w synodach partykularnych i w metropoliach kościelnych, trzeba podkreślić, iż są one przejawem kolegialności w Kościele. Chodzi tu jednak o kolegialność w znaczeniu szerszym, zwaną niekiedy *affectus collegialis* – zmysł kolegialny. Różni się ona od kolegialności w znaczeniu ścisłym – *effectus collegialis*. Nie są to jednak rzeczywistości zupełnie odrębne, lecz wzajemnie związane i zazębiające się¹⁰

Biskup – członek Kolegium Biskupów jest zarazem reprezentantem swojego Kościoła partykularnego (chodzi o biskupów diecezjalnych), w którym sprawuje urząd pasterski. Naucza sobór watykański II:

Poszczególni zaś biskupi są widzialnym źródłem i fundamentem jedności w Kościołach partykularnych, uformowanych na wzór Kościoła powszechnego, w których istnieje i z których się składa jeden i jedyny Kościół katolicki¹¹

Przywołana klasyczna formuła *in quibus et ex quibus* określa relacje między Kościołami partykularnymi a Kościołem powszechnym. Określa także poniekąd relacje między poszczególnymi biskupami a Kolegium Biskupów. W relacjach tych trzeba uwzględnić dwa elementy: *in quibus* – „w których” i *ex quibus* – „z których” Uwzględnienie i poszanowanie tych dwóch elementów sprawia ukazanie prawdziwego obrazu Kościoła. Dzięki pierwszemu elementowi *in quibus* Kościół partykularny wyczerpuje Misterium Chrystusa, a dzięki drugiemu *ex quibus* Kościół jest współ-

⁷ Wstępna nota wyjaśniająca, nr 1.

⁸ Por. Jan Paweł II, *Motu proprio Apostolos suos* (21.05.1998), „L'Osservatore Romano” (wydanie polskie) 20:1998; nr 1, s. 20 (dalej = *Apostolos suos*), nr 9.

⁹ Por. K. Wojtyła, *Synod Biskupów: Zebranie nadzwyczajne, Rzym 1969*, „Analecta Cracoviensia” 2:1970, s. 142–144.

¹⁰ Por. J. Dyduch, *Konferencja biskupów w świetle motu proprio „Apostolos suos”*, „Prawo Kanoniczne” 41:1998, nr 3–7, s. 65.

¹¹ KK, nr 23.

notą wszystkich Kościołów partykularnych. W ten sposób zostaje oddana istota Kościoła powszechnego żyjącego w Kościołach partykularnych oraz zagwarantowana ich odrębność i autonomia¹² Te relacje określa *Kodeks prawa kanonicznego* (KPK) następująco:

Kościoły partykularne, w których istnieje, i z których składa się jeden jedyny Kościół katolicki, to przede wszystkim diecezje (kan. 368).

Tak więc biskup – członek Kolegium Biskupów i widzialny fundament jedności Kościoła partykularnego – podejmuje działalność w konferencji biskupów.

KONFERENCJE BISKUPÓW

Konferencje biskupów kształtowały swoją strukturę i zadania począwszy od lat 30. XIX wieku. Dopiero jednak wskazania Vaticanum II i prawodawstwo posoborowe określiło ich strukturę prawną i kompetencje¹³ Istotne wskazania soborowe dotyczące tej sprawy podaje dekret *Christus Dominus*, stwierdzając, że konferencje biskupów dostarczyły wspaniałych dowodów bardziej owocnego apostołstwa i wzywa do ich tworzenia na całym świecie¹⁴ Normy wykonawcze do dekretu *Christus Dominus* wyraźnie nakazują powołanie konferencji biskupów w tych krajach czy regionach, gdzie ich nie ma. Tam, gdzie są, polecają dostosować ich strukturę i zadania do wskazań soborowych¹⁵

Korzystając z nauczania soborowego, KPK podaje określenie:

Konferencja episkopatu będąca stałą instytucją jest zebraniem biskupów jakiegoś kraju lub określonego terytorium, wypełniających wspólnie pewne zadania pasterskie dla wiernych jej terytorium, w celu pomnożenia dobra udzielanego ludziom przez Kościół, głównie przez odpowiednio przystosowane do bieżących okoliczności czasu i miejsca, formy i sposobu apostołatu, z zachowaniem przepisów prawa (kan. 447).

Tak więc konferencja biskupów jest strukturą prawną, wypełniającą zadania duszpasterskie i apostołskie wobec wiernych, zamieszkujących określony kraj czy terytorium, uwzględniając ich potrzeby duchowe.

Przepisy KPK nie zakończyły rozwoju doktryny soborowej i wpływającej z niej norm o konferencjach biskupów. Nadzwyczajny Synod Biskupów z 1985 roku naucza:

¹² Por. J. Krukowski, *Kościół powszechny a Kościoły partykularne*, [w:] *Kościół partykularny w Kodeksie Jana Pawła II*, red. J. Krukowski i M. Sitarz, Lublin 2004, s. 41–42.

¹³ Szeroko na ten temat, por. E. Szafrowski, *Konferencje biskupie*, Warszawa 1984.

¹⁴ Por. DB, nr 37.

¹⁵ Por. E. Szafrowski, *Konferencje biskupie...*, s. 166–167.

Poprzez konferencje biskupów dążność kolegalna została konkretnie wprowadzona w życie. Nikt nie wątpi o ich użyteczności pastoralnej, a nawet o ich nieodzowności w dzisiejszych okolicznościach¹⁶

Kontynuacją tego nauczania jest motu proprio *Apostolos suos* papieża Jana Pawła II z 21 maja 1998 roku. Wyjaśnia ono i rozwija dotychczasową doktrynę oraz praktykę kościelną na temat konferencji biskupów¹⁷ Do tej sprawy powraca Jan Paweł II w posynodalnej adhortacji apostolskiej o biskupie słudze Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata, w której pisze:

Z tego powodu konferencje episkopatu powinny być jeszcze bardziej docenione z uwzględnieniem ich wszystkich możliwości [...] stały się w tych latach konkretną rzeczywistością żywą i skuteczną we wszystkich częściach świata¹⁸

W tym łańcuchu rozwoju doktryny i praktyki o konferencjach biskupów trzeba wymienić Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów, które stwierdza:

Konferencja episkopatu, która w ostatnich latach zyskała bardzo duże znaczenie, owocniej na różne sposoby przyczynia się do realizowania i rozwoju kolegalności afektywnej między członkami tego samego episkopatu¹⁹

Strukturę konferencji biskupów określa prawodawstwo powszechne i jej statuty. Każda konferencja sporządza własne statuty, które potrzebują zatwierdzenia przez Stolicę Apostolską (por. kan. 451 KPK). W skład konferencji biskupów na mocy samego prawa, wchodzi wszyscy biskupi diecezjalni określonego terytorium oraz ci, którzy są z nimi prawnie zrównani, następnie biskupi koadiutorzy, biskupi pomocniczy i inni biskupi tytularni, pełniący na tymże terytorium szczególne zadania, zlecone im przez Stolicę Apostolską lub konferencję biskupów. Do konferencji biskupów mogą należeć hierarchowie innych obrządków, ale tylko z głosem doradczym, chyba że inaczej postanawiają jej statuty (por. kan. 450 KPK). Konferencja biskupów podejmuje decyzje na zebraniach plenarnych, na których głos decydujący mają biskupi diecezjalni, z nimi prawnie zrównani oraz biskupi koadiutorzy; zaś biskupom pomocniczym i pozostałym biskupom tytularnym przysługuje głos doradczy, z tym że statuty mogą im przyznać głos decydujący, wyjąwszy jednak decydowanie o postanowieniach statutów, zarówno przy ich sporządzaniu, jak i przy ich zmianach (por. kan. 454 KPK).

¹⁶ „Notificationes” 124:1986, s. 10.

¹⁷ „L’Osservatore Romano” (wydanie polskie), 20:1998, nr 1, s. 17–25.

¹⁸ Jan Paweł II, *Pastores gregis* (16 X 2003), LEV (dalej = PG), nr 63.

¹⁹ *Apostolorum successores* (22 II 2004) (dalej = AS), nr 28.

Każda konferencja biskupów powinna wybrać przewodniczącego i jego następcę. Tę sprawę ostatecznie precyzuje motu proprio *Apostolos suos*:

Przewodniczący konferencji i jego zastępca powinni być wybrani spośród jej członków, którzy są biskupami diecezjalnymi²⁰

Owocne i skuteczne działanie konferencji biskupów zależy od przygotowania, a potem należytego wykonania jej postanowień i wskazań. Tego ma dopilnować rada stała:

Zadaniem stałej rady episkopatu jest przygotowywanie spraw, jakie mają być rozważane na zebraniu plenarnym i czuwaniu nad tym, by decyzje podjęte na zebraniu plenarnym zostały przekazane do właściwego wykonania. Załatwia także inne sprawy zleczone jej zgodnie z postanowieniami statutów (kan. 457 KPK).

Właściwemu funkcjonowaniu konferencji służy jej sekretariat generalny. Jego zadaniem jest przygotowywać relacje o aktach i dekretach zebrania plenarnego, jak również o czynnościach rady stałej, komunikując je członkom konferencji, a także prowadzić jej dokumentację. Zgodnie z poleceniem zebrania plenarnego lub stałej rady sekretariat przesyła komunikaty sąsiednim konferencjom biskupów (por. kan. 458 KPK).

W ramach konferencji biskupów działają różne organa i komisje, których zadaniem jest przygotowywanie i wypełnianie ich postanowień. W pracach takich komisji mogą brać udział biskupi emeryci, którzy nie są pełnoprawnymi członkami konferencji, ale mogą być zapraszani na zebrania plenarne z głosem doradczym²¹. Do zadań konferencji biskupów należy troska o formację kapłanów i diakonów stałych, o ekumenizm, o liturgię, o katechizację i kształcenie katolickie na wszystkich szczeblach, o ośrodki komunikacji społecznej i o integralność wiary i obyczajów ludu chrześcijańskiego²². Konferencja biskupów może wydawać dekryty ogólne w tych sprawach, które przewiduje prawodawstwo powszechne, albo na podstawie polecenia Stolicy Apostolskiej, pochodzącego z jej inicjatywy albo na prośbę konferencji. Takie dekryty potrzebują poparcia przynajmniej dwóch trzecich głosów biskupów należących do konferencji z głosem decydującym i rekognicji Stolicy Apostolskiej (por. kan. 455 KPK).

Biskupi zebrani na konferencji są w odniesieniu do wiernych powierzonych ich trosce autentycznymi nauczycielami i mistrzami wiary. Takiemu autentycznemu przepowiadaniu wierni są obowiązani okazywać re-

²⁰ *Apostolos suos*, nr 17.

²¹ Por. AS, nr 29 i 32.

²² Por. tamże, nr 30.

ligijne posłuszeństwo (por. kan. 753 KPK). Motu proprio *Apostolos suos* przyznało konferencjom biskupów nowe uprawnienie doktrynalne:

[...] jeżeli deklaracje doktrynalne konferencji episkopatów zostały przyjęte jednomyślnie, to niewątpliwie mogą być opublikowane w imieniu tychże konferencji, wierni zaś są zobowiązani przyjmując z religijnym posłuszeństwem ducha to autentyczne magisterium swoich biskupów²³

Jeżeli takie deklaracje otrzymają większość 2/3 głosów biskupów członków konferencji z głosem decydującym, wówczas przed opublikowaniem wymagają *recognitio* Stolicy Apostolskiej²⁴

SYNODY PARTYKULARNE

Chrystus ustanowił prawdziwą władzę w Kościele – wspólnocie Ludu Bożego. Synodalność jest podstawową formą wykonywania władzy w Kościele. Tę prawdę przypomniał i pogłębił sobór watykański II. Sam sobór jawi się jako apogeum synodalności²⁵ Naucza on:

Ten święty Sobór powszechny wyraża życzenie, aby czcigodne instytucje soborów i synodów odżyły z nową mocą, aby tym lepiej i skuteczniej można się było przyczyniać do wzrostu wiary i zachowania dyscypliny w różnych Kościołach, zależnie od okoliczności czasu²⁶

Począwszy od pierwszych wieków Kościoła biskupi dla nauczania zasad wiary i porządkowania dyscypliny kościelnej organizowali sobory i synody. Wśród synodów, zwanych także soborami, wyróżnić należy synody prowincjalne i plenarne²⁷ KPK nazywa synody prowincjalne i plenarne synodami partykularnymi. Synody prowincjalne swoim zasięgiem odpowiadają prowincjom kościelnym, zaś synody plenarne obejmują Kościoły partykularne tej samej konferencji biskupów (por. kan. 439 KPK). Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów tak je określa:

Synody partykularne są zgromadzeniem biskupów, w którym uczestniczą także, z głosem doradczym, inni duchowni i świeccy. Celem tych synodów jest troska o zaspokojenie potrzeb duszpasterskich Ludu Bożego na danym terytorium – poprzez podejmowanie decyzji przyczyniających się do wzrostu wiary, ukierunkowania wspólnej działalności duszpasterskiej, poprawy obyczajów oraz zachowania jednakowej dyscypliny kościelnej²⁸

²³ *Apostolos suos*, nr 22.

²⁴ Por. tamże, nr 22.

²⁵ Por. J. Manzanares, *Concilio ecumenico: poderes, funciones, relacion con el primado*, „L'anne Canonique”, hors serie 1990, t. 1, s. 143–167.

²⁶ DB, nr 36.

²⁷ Por. tamże, nr 36.

²⁸ AS, nr 25.

Przywołane określenie synodów partykularnych, jak i wskazania prawodawstwa posoborowego, a także praktyka kościelna prowadzi do ukształtowania się synodów o profilu duszpasterskim. Posoborowe synody przybierają charakter duszpasterski w odróżnieniu od poprzednich, posiadających charakter jurydyczny. Między pojęciem „duszpasterski” a „jurydyczny” nie ma sprzeczności. Jak kiedyś synody jurydyczne normowały duszpasterstwo, tak posoborowe synody duszpasterskie podają normy prawne, ubogacając je wskazaniem pastoralnymi. Co więcej, w prace synodów pastoralnych angażuje się wspólnoty wiernych, stawiając sobie za zadanie odnowę życia religijno-moralnego. W takiej optyce synod jawi się jako akcja duszpasterska, której podmiot i przedmiot stanowią wspólnoty Ludu Bożego²⁹ Charakterystyczną cechą synodów pastoralnych jest zatem zaangażowanie wiernych świeckich w ich działalność. Uczestniczą oni w ich przygotowaniu, przeprowadzeniu i w realizacji postanowień³⁰

Dla osiągnięcia przywołanych powyżej celów synody partykularne posiadają władzę rządzenia, przede wszystkim ustawodawczą. Dzięki niej biskupi ustalają odpowiednie normy dla poszczególnych Kościołów, mając na uwadze bardziej skuteczną i odpowiadającą potrzebom czasu działalność duszpasterską. Dla wspólnego uregulowania spraw duszpasterskich prawodawstwo kanoniczne pozostawia biskupom tej samej prowincji lub konferencji szeroki zakres wolności, w granicach wyznaczonych przez normy wyższej rangi. Również te wspólne uregulowania nie mogą niepotrzebnie ograniczać władzy poszczególnych biskupów, dlatego pod wspólne decyzje należy poddać tylko te kwestie, które domagają się jednakowego ustalenia na całym terytorium. Wszystkie wiążące uchwały synodów partykularnych przed promulgacją powinny być zbadane i zaaprobowane przez Stolicę Apostolską³¹

Synod plenarny jest zebraniem biskupów wchodzących w skład tej samej konferencji episkopatu. Zwołuje go ona za zgodą Stolicy Apostolskiej i wybiera miejsce jego odbycia. Konferencja wybiera także spośród biskupów diecezjalnych przewodniczącego synodu, którego zatwierdza Stolica Apostolska, ustala również regulamin i tematykę obrad (por. kan. 441 KPK). Na synod plenarny powinni być wezwani i mają na nim głos decydujący: biskupi diecezjalni, biskupi koadiutorzy i pomocniczy, inni biskupi tytularni, którzy na danym terytorium sprawują jakiś urząd powierzony im przez Stolicę Apostolską lub konferencję biskupów (por. kan.

²⁹ Por. T. Pieronek, *Synody pastoralne po Soborze*, „Znak” 214:1972, s. 459.

³⁰ Por. J. Dyduch, *Świeccy w pracach i dokumentach Synodu Krakowskiego 1972–1979*, „Znak” 344:1983, s. 1126.

³¹ Por. AS, nr 27

443 § 1 KPK). Na synod mogą być wezwani inni biskupi tytularni, także emeryci tam mieszkający i przysługuje im wówczas głos decydujący (por. kan. 443 § 2 KPK).

Na synod plenarny powinni być wezwani, ale tylko z głosem doradczym: wikariusze generalni i wikariusze biskupi, wybrani wyżsi przełożeni instytutów zakonnych męskich i żeńskich, w liczbie ustalonej przez konferencję biskupów, rektorzy uniwersytetów kościelnych i katolickich oraz dziekani wydziałów teologii i prawa kanonicznego, które mają siedzibę na danym terytorium, wybrani rektorzy wyższych seminariów duchownych, mających tam siedzibę, w liczbie określonej przez konferencję (por. kan. 443 § 3 KPK). Mogą być także wezwani, z głosem doradczym, inni prezbiterzy i wierni świeccy, tak jednak, by liczba ich nie przekroczyła połowy tych, którzy zostali wyżej wymienieni (por. kan. 443 § 4 KPK).

Synod metropolitalny, zwany także prowincjalnym, zwołuje metropolita, po uzyskaniu zgody większości biskupów sufraganów (por. kan. 442 § 1 KPK). To, co powiedzieliśmy wyżej o uczestnikach synodu plenarnego (por. kan. 443 § 1 – 4 KPK), dotyczy także uczestników synodu metropolitalnego, z tym że liczbę wyższych przełożonych instytutów życia konsekrowanego oraz rektorów wyższych seminariów duchownych określają biskupi prowincji (por. kan. 443 § 3 n. 2 i 4 KPK). Oprócz tego na ten synod należy wezwać przedstawicieli kapituł katedralnych, rad kapłańskich i diecezjalnych rad duszpasterskich z każdego kościoła partykularnego. Każde z tych gremiów wybiera spośród swoich członków po dwóch przedstawicieli. Stają się oni uczestnikami synodu, z głosem doradczym (por. kan. 443, § 5 KPK). Metropolita może zaprosić na synod dodatkowo inne osoby w charakterze gości (por. kan. 443 § 6 KPK).

Wezwanie soborowe do organizowania synodów, w tym także plenarnych i prowincjalnych, znalazło w polskiej rzeczywistości kościelnej umiarkowany odzew, zwłaszcza w przypadku synodów prowincjalnych. W latach 1991–1999 urządzono II Polski Synod Plenarny (pierwszy był w roku 1936). Natomiast zorganizowano tylko jeden synod prowincjalny. Zwołał go kardynał Karol Wojtyła w roku 1975, kontynuował kardynał Franciszek Macharski. Uroczystego zakończenia I Synodu Prowincji Krakowskiej dokonał papież Jan Paweł II 22 czerwca 1983 roku w katedrze na Wawelu.

ORGANIZACJA ŻYCIA RELIGIJNEGO W METROPOLII KOŚCIELNEJ

Lepsza organizacja życia religijnego i duszpasterstwa uzasadnia tworzenie metropolii kościelnej:

W celu wspólnego działania pasterskiego sąsiednich diecezji, zgodnie z okolicznościami osób i miejsca, jak również dla bardziej odpowiedniego ożywiania kontaktów między biskupami diecezjalnymi, sąsiednie Kościoły partykularne powinny łączyć się w prowincje kościelne obejmujące określone terytorium (kan. 431 § 1 KPK).

Na czele prowincji kościelnej stoi metropolita, będący arcybiskupem diecezji zwanej archidiecezją, której jest zwierzchnikiem (por. kan. 435 KPK). Tak więc metropolita powierzonej mu archidiecezji sprawuje zadania, które przynależą do biskupa diecezjalnego, zaś na terenie prowincji wykonuje zadania przewidziane przez prawodawstwo powszechne lub przekazane przez Stolicę Apostolską w szczególnych okolicznościach. Metropolita jest arcybiskupem swojej diecezji, która jest Kościołem metropolitalnym. Pozostałe diecezje wchodzące w skład metropolii nazywają się diecezjami sufraganalnymi lub sufraganiami. Biskupi tych diecezji w stosunku do metropolii, są nazywani sufraganami³²

Metropolita ponosi szczególną odpowiedzialność za jedność Kościoła w diecezjach sufraganalnych i pośród jego pasterzy. Znakiem władzy, jaką metropolita sprawuje w prowincji kościelnej we wspólnocie z Kościołem rzymskim jest paliusz, o który powinien poprosić Biskupa rzymskiego w ciągu trzech miesięcy od konsekracji biskupiej lub od prowizji kanonicznej (por. 437 § 1 KPK). Papież co roku poświęca paliusze w uroczystość świętych Apostołów Piotra i Pawła 29 czerwca i wręcza je metropolitom. Paliusz jest szatą liturgiczną, której metropolita może używać podczas funkcji liturgicznych we wszystkich kościołach prowincji kościelnej, nigdy zaś poza nią (por. kan. 437 § 2 KPK).

Ważnym zadaniem metropolity jest czuwanie, aby w całej prowincji należycie była zachowywana wiara i dyscyplina kościelna, jak również, by posługa biskupia była wypełniana zgodnie z przepisami prawa kanonicznego. W przypadku nadużyć w tej dziedzinie ma powiadomić o tym Stolicę Apostolską bezpośrednio lub przez legata papieskiego w danym kraju. Jeśli uzna to za konieczne, przed powiadomieniem Stolicy Apostolskiej, może zwrócić się o wyjaśnienie do biskupa sufraganalnego diecezji, w której nastąpiło nadużycie. Wyjątkową troskę winien metropolita okazać diecezji sufraganalnej w czasie wakansu na stanowisku biskupa, a także wówczas, gdy doświadcza on szczególnych trudności³³ Podczas wakansu stolicy sufraganalnej ma być wybrany, zgodnie z przepisami KPK, tymczasowy administrator diecezji. Gdyby tego nie dokonano w przepisany czas, jego wyznaczenie przechodzi na metropolitę (por. kan. 436 § 1 n. 3 KPK). Podobnie, gdy biskup sufraganalny zaniedba wi-

³² Por. T Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 2, Olsztyn 1986, s. 205.

³³ AS, nr 23b.

zytację kanoniczną, dokonuje jej metropolita – po uzyskaniu aprobaty Stolicy Apostolskiej (por. tamże, n. 2).

Przywołane uprawnienia dyscyplinarne nie wyczerpują zadań metropolity wobec biskupów sufraganalnych. Ma on dyskretnie i bratersko troszczyć się o ludzkie i duchowe potrzeby sufraganów, wobec których jest w pewnym stopniu starszym bratem – *primus inter pares*. Tak więc nie jest przełożonym kościelnym biskupów sufraganów, tylko koordynatorem życia religijnego i duszpasterstwa w prowincji, aczkolwiek posiadającym uprawnienia do pewnych działań dyscyplinarnych. Razem z biskupami prowincji metropolita planuje wspólne inicjatywy, odpowiadające jej potrzebom. Mogą one dotyczyć prowadzenia wspólnej stałej formacji duchowieństwa. Dla formacji kandydatów do kapłaństwa może on razem z sufraganami erygować seminarium metropolitalne, zarówno wyższe, jak i niższe lub dom formacyjny dla powołań dorosłych (powołań ludzi starszych), a także dla formacji stałych diakonów albo świeckich zaangażowanych w działalność duszpasterską³⁴

Bardzo ważną rolę we wspólnym programowaniu duszpasterstwa w metropolii odgrywają zebrania biskupów sufraganalnych pod przewodnictwem metropolity. Szczególne znaczenie posiada tutaj synod prowincjalny, o którym mówiliśmy wyżej. Metropolita nie tylko zwołuje synod, ale ustala jego porządek oraz rozważane na nim tematy. To on oznacza czas jego rozpoczęcia, trwania, przeniesienie, przedłużenie i zakończenie. Oczywiście wymienione funkcje metropolita wykonuje w uzgodnieniu z biskupami sufraganalnymi. Także on wraz z biskupami sufraganalnymi podpisuje uchwały synodu oraz je promulguje, po *recognitio* Stolicy Apostolskiej (por. kan. 442 i 446 KPK).

Metropolita ustanawia trybunał metropolitalny, który stanowi instancję apelacyjną dla sądów diecezjalnych prowincji kościelnej (por. kan. 1438 KPK).

Nietrudno zauważyć, że uprawnienia jurysdykcyjne metropolity wobec diecezji sufraganalnych są niewielkie, niemniej jednak potrzeby współczesnej organizacji i koordynacji duszpasterstwa ponaddiecezjalnego stawiają przed nim liczne zadania.

* * *

Sobór watykański II wezwał biskupów do wielorakiej współpracy dla dobra wspólnoty Kościoła. Wyrazem tej współpracy są także ponaddiecezjalne instytucje kościelne. W Kościele łacińskim należą do nich: konfe-

³⁴ Por. tamże, nr 23b.

rencje biskupów, synody partykularne oraz organizacja metropolii. Wskazania Vaticanum II i oparte na nich prawodawstwo posoborowe dokonały ich odnowy, nadały im strukturę prawną, zmierzającą do ubogacenia duszpasterstwa i apostołstwa ponaddiecezjalnego, którym współczesne potrzeby pastoralne stawiają coraz większe wymagania.

INSTITUTIONAL COOPERATION OF BISHOPS IN AN OVER DIOCESAN DIMENSION

S u m m a r y

The Church's teaching concerning community between Herself and the College of Bishops, which was considerably broadened by Vatican II, is the foundation of their varied and diversified collaboration.

This collaboration also manifests itself in such over diocesan institutions as Episcopal Conferences, regional convocations as well as the structure of the Church metropolis itself.

The post-Vatican II legislation has reshaped and ascribed new tasks to all the above mentioned institutions. Owing to that fact they can be an efficient instrument of the over diocesan ministry.